

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE JEOEKONOMİ ÇALIŞMALARI VE JEOEKONOMİ ÖĞRETİMİ

Geoeconomic Studies and Geoeconomics Education in the World and in Turkey

Yrd. Doç. Dr. Şükrü İNAN*

Özet:

Çağımızda yaşanan ekonomik ve siyasal değişim ve dönüşüm süreci sonunda ulus-devletlerin varlığını sürdürebilme yöntemleri de değişim geçirmekte ve işbirliği/çatışma, dost/düşman algılamaları farklılaşmaktadır. Bu değişim sürecinde devletlerin daha fazla güç ve etki yaratma araçları da siyasal ve askeri olmaktan çok ekonomik yönde olmaktadır. Değişen güç ilişkilerini analiz edebilmek için de jeopolitiğin yerini jeoekonominin alması kaçınılmaz olmuştur. Günümüzde dünyanın belli başlı ülkelerinde enstitüler, akademiler ve üniversiteler aracılığı ile jeoekonomi alanında her geçen gün yeni çalışmalar yapılmakta ve üniversitelerde lisans ve lisansüstü programlarda jeoekonomi dersleri okutulmakta, jeoekonomi fakülteleri, bölümleri kurulmaktadır. Bu çalışmada jeoekonominin tanımı yapılarak dünyada jeoekonomi öğretimi ve alanda yapılan çalışmalar değerlendirilmektedir. **Anahtar kelimeler:** *Jeoekonomi, Jeoekonomi Öğretimi, Uluslararası İlişkiler, Uluslararası İktisat.*

Abstract:

This article examines the behavior of nation-states' survival methods in today's transformation process; in terms of economics and politics. In this process the states' tools in order to gain more power and to increase their influence are more economic than political or military ones. To analyze the changing power relations geoeconomics has superseded geopolitics. In many countries academic studies on geoeconomics have been conducted through institutions, academies and universities. Also many countries have founded new research institutions on geoeconomics and many universities have hold courses on geoeconomics. In this work, geoeconomics is defined briefly and the studies on geoeconomics and geoeconomics education in the world and in Turkey are evaluated.

Keywords: *Geoeconomics, Geoeconomics Education, International Relations, World Economy.*

* İnönü Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü Öğretim Üyesi.

GİRİŞ

Dünya 1990 sonrasında, ‘Demir Perde’nin ve Berlin Duvarı’nın çöküşü ile Avrupa’nın doğuya doğru genişlemesi, ABD’nin Ortadoğu ve Orta Asya’ya yerleşmesi, Asya’nın ekonomik yükselişi ve bölgesel yeni güçlerin oluşmaya başlaması ile süren değişim süreci, uluslararası sistemin ekonomik güvenlik çerçevesinde yeniden yorumlanmasını zorunlu hale getirmiştir.

Artık bütün ülkeler bu yeni duruma ve oluşmakta olan düzene uyum sağlayabilmek ve hayatta kalabilmek için birbirleri ile mücadele ederken iyi geçinmek zorunluluğu ile de karşı karşıya kalmışlardır. Artık savaş ekonomik, sosyal ve siyasal maliyeti yüzünden en son başvurulacak yöntem olarak geri plana atılırken silahlanmanın caydırıcılığı ise hala önemini korumaktadır. Çinli filozof Sun Tzu’nun¹ “...savaşarak zafer kazanmaktansa, savaşmadan kazanmak en iyisidir...” felsefesi günümüzde savaşın yıkıcılığının son hadde ulaşmasıyla geçerliliğini daha da arttırarak devam etmektedir. Ekonomilerin birbirlerine bağlılığı ve bağımlılığı; ülkeler arası siyasal sorunların, üstesinden gelinmesi gereken kökü jeopolitikte olan eski kötü alışkanlıklardan öte olmaması, bu politik rekabet ve çatışmaların çoğu zaman sıfır toplamı oyunla sonuçlanması ve kısa dönemde hiçbir tarafa kazanç sağlamaması, ekonomik ve politik işbirliğini de zorunlu kılmaktadır. 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın ortasına kadar ekonomik, politik ve silahlı rekabet halinde olan Fransa ve Almanya’nın bütün güçlerini birbirleri üzerinde tüketmeleri İngiltere ve ABD’nin hegemonyalarını güçlendirmekten öteye gitmemiştir. Bugün ise AB çatısı altında lokomotif ülke konumuyla bütün Avrupa’nın ekonomik ve politik omurgasını oluşturarak bölgenin refahını arttırmaktadırlar. 21. yüzyılda artık Avrupa’da ve gelişmiş ülkelerin çoğunda politik ve askeri çekişmelerin yerini ekonomik işbirliği ve refah yaratma çabası alırken, kurulan birlik dışına karşı da ekonomik rekabet sürdürülmektedir. Artık jeopolitik alışkanlıklar ancak ülkelere politik olmaktan çok ekonomik ve ticari getirileri olduğu sürece kullanılan bir araç konumuna indirgenmiştir. Zaman zaman dünyanın belli bölgelerinde ortaya çıkan kısa dönemli düşük yoğunluklu

¹ Sun Tzu, **Savaş Sanatı**, (Çev.) Zeynep Ataman, Sibel Özbudun, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1992, s. 9.

çatışmaların ve terör olaylarının kökünü de jeoekonomik konumu yüksek olan bölgelerin zayıflatılması ve stratejik enerji kaynaklarının yeryüzündeki eşitsiz dağılımı ve taşınması ile ilgili olarak ortaya çıkan ticari ve ekonomik kazanç savaşımının bir parçası olarak görme zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Türkiye’nin yakın coğrafyasına bakıldığında dünyanın jeoekonomik canevi (heartland) olduğu ve bu bölgedeki politik istikrarsızlığın sürekliliği dikkat çekicidir. Geniş bir coğrafyaya yayılan dünya jeoekonomik adasının merkezinde bulunan Afganistan, Pakistan ve çevresiyle birlikte Kuzey Kafkasya, Irak ve İran; Çin, Rusya, AB ve ABD arasındaki ekonomik rekabetin ürünü olarak kaynaklarını etkin şekilde kullanamamakta, politik ve ideolojik savaşımın nedeniyle ekonomik işbirliğine girişememektedirler.

Dünyadaki bu hızlı dönüşüm ve yeniden biçimlendirilme beraberinde de devletlerarası ilişkileri yönlendiren disiplinlerin yeni bakış ve yöntemler geliştirmelerini zorunlu kılmıştır. Uluslararası politikada jeopolitik yaklaşımın yerini, ekonomiye daha çok ağırlık veren ve bu dönüşüm sürecinde devletlere ve ekonomik varlıklara rehberlik edebilecek yeni bir disiplin olarak *jeoekonomi* almıştır. Devletlerarası ilişkiler jeoekonomik paradigmalara açıklanmaya ve yorumlanmaya başlanmış ve dış politika oluşturulmasında coğrafya, ekonomi ve teknoloji temelinde bu paradigmayla hareket edilirken, devletler arasında kültürel, ideolojik, siyasal bağlar bu değerler dizisi ekseninde yardımcı ve destekleyici etkenler halini almıştır.

Özellikle 90’lardan sonra dünyadaki hızlı değişimi anlama, çözümleme ve yorumlamaya katkısı her geçen gün artan jeoekonomik analizler ve çalışmalar, jeoekonominin yeni bir disiplin olarak, dünyanın çeşitli enstitü ve üniversitelerinde kabul edilmesini sağlamıştır. Jeoekonominin gerek ulusal ve gerekse uluslararası düzeyde artan önemi “...onun jeopolitiği bir kenara iterek küresel ilişkilerin merkezine yerleşmesini sağlamıştır.”²

² Eri G. Hirano ve William Piez, **The Alliance For The 21st Century The Final Report of the U.S.–Japan 21st. Century Committee** Edited by Center for Strategic and International Studies (CSIS), August 2008, s.108.

1. JEOEKONOMİ

Yeni bir bilimsel disiplin olarak jeoekonominin³, günümüz ulusal, bölgesel ve uluslararası siyasal ve ekonomik ilişkilerin biçimlenmesinde ve değişen dünya sisteminin açıklanmasında oynadığı rol gün geçtikçe artmaktadır.

Jeoekonomik yaklaşım, küreselleşme sürecindeki ekonomik ve politik dünyada, ulus devletlerin değişen koşullar altında kendilerini yeniden tanımlamalarına ve yeni düzende kendilerine yer kapma savaşımına rehberlik etmektedir. Her nasıl ki ekonomik ilişkiler, serbest piyasa ekonomisinde en yüksek kar için mücadele eden bireyler (*homo economicus*) ve firmaların davranışlarının temelini oluşturmaktaysa, jeoekonomik ilişkiler de uluslararası alanda coğrafyasından bağımsız düşünülemez devletlerin birbirlerine karşı olan davranış yapısını coğrafya-ekonomi-teknoloji ekseninde belirlemektedir.

Jeoekonomi, ulus devletlerin ortaya çıkmasından sonra devletlerarası ilişkiler sistemini ve dış politika uygulamalarını yorumlamayı amaçlayan görüşler evriminin şimdilik son halkasıdır. Yöntem olarak, politikadan daha çok ekonomiye, teknolojiye ve coğrafyaya önem vermektedir. Devletlerin yaşamsal çıkarları ekonomik temelde belirlenmekte ve stratejiler buna göre çizilmektedir. *Liberal Devlet*'in ekonomiye etkisi doğrudan değil dolaylı müdahaleci niteliktedir. Üretim sürecinde müdahaleci olmayan devlet, ekonominin düzenli işleyişinde ve ekonomik gücün özel şirketler aracılığı ile arttırılmasında, ulusal şirketlerin korunmasında ve stratejik sektörlerin desteklenmesinde ve korunmasında müdahalecidir. Bu süreçte devletler arasında politik yakınlaşmalar veya kamplaşmalar yerini ekonomik birliklere veya çatışmalara bırakmakta, ortak

³ Ayrıntılı ve daha fazla bilgi için, Şükrü İnan, "Yeni bir Bilim Dalı Olarak Jeoekonomi", **Uludağ Üniversitesi I. Ulusal Genç Bilim Adamları Sempozyumu**, Uludağ Üniversitesi Kültür Yayınları, No: 7, Cilt II, 2004, s. 439-461.; "Goeconomic Policies for Regional Development: Turkey as a Catalyst for Eastern Europe", *Ekonomika*, No: 69, 2005, p. 30-45.; "Pan-Bölge Kuramından Jeoekonomik Gerçekliğe", **Uludağ Üniversitesi II. Ulusal Genç Bilim Adamları Sempozyumu**, Uludağ Üniversitesi Kültür Yayınları, No: 12, 2006, s. 381-398.; **Jeoekonomi ve Türkiye'nin Jeoekonomisi**, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2008.

ekonomik çıkarlar her şeyin üstünde tutulmakta ve Avrupa Birliği örneğinde olduğu gibi, siyasal egemenlikler belli ölçülerde değerini kaybetmektedir.

Jeopolitik ve jeoekonomik dönemler karşılaştırıldığında geçmişle günümüz arasındaki farklar da daha iyi anlaşılmaktadır. (Çizelge 1-2)

Çizelge 1⁴: 1945’ten Günümüze Uluslararası Ekonomi Politikasındaki Önemli Değişimler

Soğuk Savaş Dönemi	Soğuk Savaş Sonrası
Liberal ticaret düzeni: Bretton Woods	Tek-dünya sistemi: GATT/DTÖ
Almanya ve Japonya’nın dönüşü	Ekonomik güç merkezleri olarak Almanya ve Japonya
3 dünya, 2 Süpergüç ABD hegemonyası: dolar ve bomba	4 veya 5 dünya, 1 Süpergüç; Ekonomik çok kutupluluk
Yalıtılmış Çin, Sovyet İmparatorluğu	Yükselen Çin, tıkanan Rusya
Karmaşık karşılıklı bağımlılığın ortaya çıkması	Karmaşık karşılıklı bağımlılığın “küreselleşme” içinde evrilmesi
<i>Jeopolitik</i> : İdeoloji, ittifak, büyük güç güdümlü müdahalecilik, askeri güce dayalı “Ulusal güvenlik”.	<i>Jeoekonomi</i> : Daha çok Ekonomi, teknoloji, bilişim, emek, kaynak tabanlı “Ulusal güvenlik”.

⁴ Kaynak: <http://web.pdx.edu/~hpmg/MIM516/IPLEchanges.htm>

İki taraflılık, alt ulusçuluk	İki taraflılık ve çok taraflılık; ulusalcılık ve ulusüstücülük
Üçüncü Dünya: Borç Krizi ve Devrim	Etnik, dinsel, ulusal buhranlar; parçalanma ve bütünleşme
Karteller (OPEC)	Bölgecilik (APEC, NAFTA) ve bölgeselleşme (büyüme üçgenleri)
<i>Uluslararası</i> politikanın üstünlüğü	<i>Ulusal</i> politikanın üstünlüğü

Soğuk Savaş döneminin durağanlığında uluslararası ticaret *Bretton Woods*'la belirlenmiş, Japonya ve Almanya, ABD'nin desteği ile yeniden toparlanarak sosyalist dünya çevresinde genişletilmiş bir liberal dünya oluşturulmuştur; dünya iki süpergüç etrafında üç ayrı bloka ayrılmıştır (doğu, batı ve bağlantısızlar) ve sistem, uluslararası politik dengeler üzerinde, ulusal güvenliğin 'büyük güç' merkezli askeri güç temelinde ve bu merkezlere dayanılarak kurulmuştur. Soğuk Savaş'tan sonra ise uluslararası ticaret Gümrük ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) ve 1995 yılında Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ile 'tek dünya' etrafında biçimlenmiş, Almanya ve Japonya, ABD ekonomik hegemonyasıyla rekabet eder düzeye gelerek sistem bir süpergüç etrafında çokkutupluluğa yönelmiştir. Sistem ulusal politikalarla biçimlendirilirken, ekonomik bütünleşmelerle ve ekonomik araçlarla bölgesel ve uluslararası alanda ulusal güvenliğin sağlanması amaçlanmaktadır.

Çizelge 2⁵: Jeopolitik ve Jeoekonomi’nin Karşılaştırılması

Jeopolitik	Jeoekonomi
Kökü İmparatorluk Çağı’nın sonundadır.	Kökü Soğuk Savaş’ın sonundadır.
Serbest Ticaret’in Düştüğü, Ulusal Otarşi’nin Yükseldiği Dönemde Gelişmiştir.	Serbest Ticaretin Arttığı, Ulusal Otonomi’nin Gerilediği Dönemde Gelişmiştir.
Dünya sistemi üzerinde bölgesel devletlerin hegemonya savaşımını yansıtır.	ABD’nin hâkim olduğu fakat emperyal egemenliğinin olmadığı küresel bir hegemonik sistem içindeki savaşımı yansıtır.
Kuramsal olarak orduya bağlı yazarlar tarafından ileri sürülmüştür; Halford Mackinder, Fredrich Ratzel.	Kuramsal olarak iş çevrelerine bağlı yazarlar tarafından ileri sürülmüştür; Edward Luttwak, Kenichi Ohmae.
İçişlerini ve dışişlerini “egemenlik”, “müttefik” ve “düşman” diliyle ayırır.	İç ve dış işleri ayrımını “egemenlik” ve “ortak riskler” diliyle bulanıklaştırır.
Politika, “güvenlik” için egemenlik ve müttefik edinmeye odaklanmıştır.	Politika, rekabet ve “ekonomik kaldıraç” görevini görebilecek ortaklara odaklanmıştır.
Bölgesel oluşumlar; bloklar, ulus-devletler ve “Demir Perde” gibi sınırlar etrafındadır.	Bölgesel oluşumlar; “bağlılık”, bölgesel birlikler ve “web” gibi bağlar etrafındadır
Sınırlarla belirlenir.	Sınırsızlıkla ve iletişim ağlarıyla belirlenir.

⁵ Matthew Sparke, “Excavating The Future In Cascadia: Geoeconomics And The Imagined Geographies Of A Cross-Border Region”, *BC Studies*, 127, 2000, s. 8.

'Jeoekonomi' terimi 1980'lerin sonunda Amerikalı Edward Luttwak tarafından, yeni uluslararası çevrede devlet, devletlerle etkileşimin anahtar ögesi olan devletlerin rekabet edebilirliklerini arttırmasının aracı olarak politika ve strateji çalışmalarının bir disiplini olarak ortaya konulmuştur. 90'larda başlayan ve günümüzde de devam eden jeoekonomi çalışmaları sonucunda ulusal jeoekonomi okulları da kurulmaktadır. Bunlardan, Rus Okulu (E. Kochetov, A. Neklessa) jeoekonomiyi ulusun yaşamını sürdürme yöntemi olarak görür. İtalyan Okulu (C. Jean, P. Savonna) korunma-savunma aracı olarak addeder. ABD Okulu (E. Luttwak) ise jeoekonomiyi halen dünyada bilfiil yürürlükte olan genişlemenin bir aracı olarak görür.⁶

Genel olarak jeoekonomi üç temel yaklaşımla ele alınmaktadır; ilk olarak belli bir bölge veya coğrafyadaki doğal kaynaklar ve bu kaynakların denetlenme ve kullanılma politikası⁷; ikinci olarak, küresel ekonominin sıkı sıkıya bağlı olduğu yaşamsal ekonomi söylemi biçiminde⁸, ve son olarak da, küresel dünyada ve sınırlar arasındaki finans, sermaye ve ticaret akışları ve bu hareketler arkasındaki politik nedenler olarak.⁹ Jeoekonomi kavramı bugün birçok kuramcı tarafından

⁶ V. F. Dorogin, "Maritime Activity and Russia's Geoeconomic Revival", *Military Thought*, Vol:12, Issue:3, East View Publications, 2003, s. 16-25,

<http://findarticles.com/p/articles/mim0JAP/is312/ai110620091>, 16. 06. 2004;

Jeoekonomi okulları ile ilgili bir başka çalışmada;

Lee Dun-Rui, (2009), "[标 题]地缘经济学的理论流派与发展趋向" (The Theory of Geoeconomics and Development Trend of Schools) 《中南财经政法大学学报》年第1期" *Journal of Zhongnan University of Economics and Law*, No. 1, s. 42-48; Bu okullar genişletilerek, Türkiye'nin de bölgesel bir güç olma yolunda jeoekonomi politikaları uyguladığı (Şükrü İnan, "Geoeconomic Policies for Regional Development: Turkey as a Catalyst for Eastern Europe", *Ekonomika*, No: 69, 2005) belirtilmektedir.

⁷ S. O'Hara and M. Heffernan, "From Geo-strategy to Geo-economics: The 'Heartland' and British Imperialism Before and After MacKinder", *Geopolitics*, 11(1), 2006.

⁸ A. Smith, "Imagining Geographies of the 'New Europe': Geo-economic Power and The New European architecture of integration", *Political Geography*, 21(5), 2002; M. Sparke, Not a State, But More Than a State of Mind: Cascading Cascadias and The Geoeconomics of Cross-border Regionalism, **In Globalization, Regionalization and Cross-border Regions**, (Ed.) M. Perkmann, and N.L. Sum, London: Palgrave, 2002; G. Ó Toal, "At the End of Geopolitics? Reflections on a Pluralizing Problematic at the Century's End", *Alternatives: Social Transformation and Humane Governance* 22, 1, 1997.

⁹ Julien Mercille, "The Radical Geopolitics of US Foreign Policy: Geopolitical and Geoeconomic Logics of Power", *Political Geography*, 27, 2008, p. 576; Ayrıntılı bilgi için bkz.: J. Agnew and S. Corbridge, "The New Geopolitics: The Dynamics of Global Disorder", A

günümüzdeki ulusal, uluslararası ve uluslarüstü ekonomik ilişkileri açıklamak için kullanılmaktadır ve jeoekonomi kavramının tanımı üzerinde de ortak görüşler belirmektedir.

Jeoekonomi en kısa ve genel tanımıyla “bir bölge veya ülkenin, uluslararası ekonomik ve politik ilişkileri içerisinde coğrafya ve ekonomisinin teknolojik öğelerinin de dikkate alınarak stratejik kullanımınıdır. Bu strateji ülke içerisindeki belli bir bölgede uygulanabileceği gibi ülkenin tamamında ve uluslararası alanda da uygulanabilmektedir. Jeoekonomiye asıl önem atfedilen durum uluslararası alandaki güç mücadelelerindeki *temel başvuru stratejisi* olmasıdır.

2. DÜNYADA JOEOKONOMİ ÖĞRETİMİ

Jeoekonomi üzerine çalışmaların her geçen gün arttığı, devletlerin iç ve dış politikalarının yönlendirilmesinde başat disiplin olma yolunda ilerlediği çağımızda devlet kurumlarının, üniversitelerin ve enstitülerin bu disipline karşı kayıtsız kalmaları da doğal olarak beklenemezdi. Özellikle dünya politikasına yön veren ülkelerde bu çabaların yoğunluğu, jeoekonomünün yaşamsal bir disiplin olduğunu da gözler önüne sermektedir. Bu ülkelerde jeoekonomünün öne çıkmasının bir nedeni de jeopolitiğin soğuk, yayılcı ve çatışma anlamı taşımasına karşın jeoekonomünün daha çok kalkınma, işbirliği ve uyumu çağrıştırmasıdır. Bunun yanında, diğer bir neden de jeopolitiğin geçmişi, jeoekonomünün ise geleceği temsil etmesidir. Bugün ulusal ekonomik ve politik gelişmelerin dünyadaki gelişmelerden ve değişimden anında etkilendiği düşünüldüğünde gerek ulusal gerekse uluslararası ekonomik-politik ilişkiler çerçevesinde tüm dünya coğrafyasının, üretim-pazarlama, enerji, nüfus, madenler, dış ticaret, ulaştırma gibi verilerinin birbirlerinden bağımsız analiz edilmesi olanaksızlaşmıştır. Dünya ekonomisinin bu

World in Crisis?, (Ed.) R.J. Johnston and P.J. Taylor, 1989; M. Coleman, U.S. Statecraft and “The U.S.–Mexico Border as Security/Economy Nexus”, *Political Geography* volume 24, 2005; James D Sidaway, “Asia–Europe–United States: The Geoeconomics of Uncertainty”, *Area*, Volume 37, Issue 4, December 2005, p. 373–377; A.Smith, **Chosen Peoples: Sacred Sources of National Identity Sacred Sources of National Identity**, Oxford University Press, 2003.

bütüncül işleyişini açıklamayı ve yorumlamayı kolaylaştıran jeoekonomiyi yeni nesillere öğretmeden ulusal kalkınma ve refahın sağlanması da zorlaşmaktadır.

Birçok gelişmiş ülke gibi gelişmekte olan ülkeler de dünya politikası ve ekonomisindeki bu hızlı değişime uyum sağlayabilmek amacıyla eğitim sisteminde yeni disiplinlerin eksikliğini fark ederek jeoekonomiyi genç nesillere öğretilmesi zorunlu bir ders olarak kabul etmiştir. Küreselleşme sürecinde her ulus, kendi geleceğini düşünerek, jeoekonomi ile ekonomik ve politik dünyada kendi ülke kaynaklarını ve potansiyelini keşfetme ve geliştirme sorumluluğunu hissetmekte ve dünyanın yeni coğrafi yapısındaki çok taraflı ilişkileri analiz edebilmek için de eğitim sisteminde yeni koşullara uygun politikalar oluşturmak zorunda kalmaktadır. Bugün dünyada ellinin üzerinde üniversitede jeoekonomi ile ilgili fakülte, bölüm, ders ve ders içeriği vardır. Üniversitelerin yapılarına ve yoğunlaştıkları çalışma alanlarına göre jeoekonomi öğretimi fakülte düzeyinden ders içeriğine kadar değişmektedir. Üniversiteler yanında jeoekonomi çalışmalarını kurumsallaştırmış enstitüler de birçok Batı ülkesinde kamu ve özel sektörle işbirliği halindedir. Bu kurumlarda sürekli eğitim çalışmaları yanında kısa süreli eğitim seminerleri, konferanslar ve bilimsel yayınlarla bu disiplinin daha geniş kesimlere öğretilmesi amaçlanmaktadır.

Fransa, ABD, Almanya, İtalya gibi ülkelerde 1990 sonrasında başlayan jeoekonomi çalışmaları sürecine sürekli yeni ülkeler de eklenmektedir. Bu sürece katılan ülkeler; Çin, Rusya gibi büyük güçlerden Hırvatistan ve Gürcistan gibi küçük devletlere kadar uzanmaktadır. Özellikle Batı ülkelerindeki yoğun çalışmalar karşısında, Rusya'da jeoekonomi alanında önemli çalışmaları olan Ernest Kochetov, Rusya Devlet Başkanı Medvedev'in "Rusya, İleri" makalesine yanıt olarak yazdığı "Jeoekonomi ve Rusya'nın Stratejisi" başlıklı mektupta¹⁰ jeoekonominin yaşamsal önemini vurgulamakta ve kamu-özel sektör ortaklığında kurumsallaşmasının sağlanmasını ve küresel jeoekonomik güçlerin (ABD, Batı Avrupa, Çin vd.) genişlemesi karşısında zaman kaybetmeden ulusal jeoekonomi doktrininin ve stratejisinin kabul edilmesini ve uygulanmasını önermektedir. Bu

¹⁰ Эрнест Кочетов, "Геоэкономика и стратегия России" (письмо-отклик на статью Президента России Д.А. Медведева "Россия, вперед!"), <http://viperson.ru/wind.php?ID=590361&soch=1> 15.09.2009.

alandaki geç kalınmasının ulusal gelişme için bir tehdit oluşturmakta olduğunu ileri sürmekte, bilim, eğitim, uluslararası/ulusal güvenlik, ulusal/uluslararası ekonomi, dünya politikası, devlet inşası ve yönetim gibi alanların hepsinde jeoekonomik karakter olduğu ve jeoekonomik strateji ve paradigma ile bu alanlarda gelişme sağlanabileceğini belirtmektedir. Ve bu amaçla eğitim sisteminin gözden geçirilerek değişen dünyaya ayak uydurabilmek amacıyla yüksek öğretimde yeni disiplinlerin okutulmasını önermektedir.¹¹ Bu disiplinlerin başında jeoekonomi gelmektedir.

Eğitim alanında ilk aşamada ülkenin önde gelen akademi ve üniversitelerinde (Moscow, Yaroslavl, Nizhny Novgorod, Ekaterinburg, Barnaul, Kazan ve diğerlerinde) Jeoekonomi ve küreselleşme ile ilgili sürekli eğitim seminerleri oluşturulmuştur. Bu disiplinler yeni bir bilim dalı olarak eğitim sistemine dâhil edilmiştir. Bu amaçla “Küresel Çalışmalar” (Security of Eurasia, 2003, No 3 (13), başlığı altında jeoekonomi alanı içerisinde jeoekonomi tabanlı jeofinansal yenilik, jeoekonomik güvenlik, jeoekonomik sanayi politikası, jeoekonomik strateji ve jeoekonomik hukuk derslerini içeren eğitim programı tasarlanmış ve yayımlanmıştır. Birçok devlet ve özel kuruluşlarla birlikte üniversitelerde (RAPA, FA, SU-HSE, Moskova Devlet Üniversitesi, MV Lomonosov Moskova Devlet Üniversitesi, Silahlı Kuvvetler) yürütülen araştırmalarla bu çalışmaların sürdürülebilmesi ve geliştirilmesi için, doktora-yüksek lisans tez çalışmalarına, bilimsel yayınlara, konferans ve seminerlere destek verilerek küresel bir tema geliştirilmektedir. Rusya’da, eğitim sistemin küreselleşen dünyada kendini yenilemesi ve bu alandaki yatırım ve yeniliklerle birlikte atılım içinde olması ile Jeoekonomi (Geoekonomika) (1999, 2002, 2006) başlıklı kitap resmen kolejler ve üniversiteler için ders kitabı olarak tavsiye edilmiştir.

Eğitim sistemlerinin dünyadaki değişen koşullara uygun hale getirilerek yüksek öğretimde kalitenin artırılması ve eğitim programlarının yenilenmesi, uluslararası arasındaki rekabetin son hadde vardığı günümüzde devletler için yaşamsal ve ertelenemez bir sorundur. Bu değişim ve mücadelenin önemli bir ayağı olan jeoekonomi disiplini ve bu disiplinin öğretilmesi, ilgili ülkenin gerek ekonomi

¹¹ Эрнест; Кочетов, “Образовательная сфера: необходимость введения новых дисциплин”, <http://www.wpec.ru/text/200812181539.htm>, 18.12.2008; E. G. Kochetov at the conference "Civil Society and Education", held in the Public Chamber of Russia on Oct. 27, 2008.

politika ve stratejilerinin ve gerekse uluslararası ilişkiler stratejisinin geliştirilmesi ve uygulanmasının da temelini oluşturmaktadır. Dünyada jeoekonomi öğretimi ve çalışmaları bu alanda uzmanlaşmış enstitüler ve üniversitelerce yürütülmektedir. Bu öğretim faaliyetleri enstitülerde uzmanlık alanı olarak belirlenen jeoekonomi disiplini altında yapılan çalışmalar yanında, verilen seminer ve konferanslar biçiminde yapılmaktayken; üniversitelerde, ilgili fakülte ya da bölümde lisans ve lisansüstü dersleri olarak verilmektedir. Üniversitelerin yoğunlaştıkları alana göre jeoekonomi öğretimi de fakülte düzeyinden ders içeriğine kadar değişmektedir.

2.1. Enstitüler

Belirli alanlarda uzmanlaşan araştırma kurumları olan enstitüler ve akademiler, ABD, Rusya ve Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde jeoekonomi çalışmaları yapmak üzere, gerek jeoekonomi adı altında ve gerekse uluslararası ilişkiler ve iktisat çalışmaları yapmak üzere kurulmuş kuruluşlarda bir alt disiplin olarak, varlıklarını sürdürmektedirler. Bu merkez ve kuruluşlarda jeoekonomi temel bir disiplin olarak kabul edilmekte, ulusal ve uluslararası jeoekonomik analizler yapılmaktadır. Bu merkezler araştırma yapmaları yanında, konferans ve seminer faaliyetleri ile alanda yapılan çalışmaların geniş kesimlere aktarılmasını sağlamakta ve jeoekonomi eğitimi de vermektedirler.

2.1.1. Maurice R. Greenberg Jeoekonomi Çalışmaları Merkezi (Center For Geoeconomic Studies)

Amerika Birleşik Devletleri'nde Dış İlişkiler Konseyi'ne (Council on Foreign Relations) bağlı olarak 2000 yılında kurulan merkez, ekonomik ve politik güçlerin etkileşiminin devletlerarası ilişkileri nasıl etkilediğini akademisyenler, politikacılar, uzmanlar ve halk tarafından daha iyi anlaşılmasını sağlamaya çalışmaktadır. Küreselleşme geleneksel olarak birbirinden ayrılmış olan ekonomi ile dış politika ve ulusal güvenlik konuları arasındaki sınırları hızla silmektedir. Ulusal ekonomilerin birbirleriyle artan ilişkileri, hükümetlerin kararlarıyla küresel ekonomik etkileşimi biçimlendirirken, hükümetlerin uygulayabilecekleri politika seçeneklerini de sınırlandırmaktadır. Merkezde on üç akademisyen çalışmakta ve otuz iki danışma kurulu üyesi bulunmaktadır. Bugüne kadar dört yüzün üzerinde

toplantı düzenlenmiş ve ellinin üzerinde proje yürütülmüştür, yedi yüze yakın da yayın yapılmıştır.

Merkezin amaçları;

- Merkezde, ekonomi ve dış politika konularında bilgi birikimine sahip görevli uzman araştırmacılar tarafından gerçekleştirilen araştırmaların kitap, makale ve diğer kitle iletişim araçlarıyla yayınlanmasını sağlamak,
- Dünyanın önde gelen ekonomistleri ve akademisyenleri ile ABD’nin New York, Washington gibi önemli kentlerinde tartışmalar ve toplantılar düzenlemek,
- Dış politika gündemini ekonominin ayrılmaz bir bileşeni olduğu konusunda bilgilendirme amacıyla olan bağımsız kuruluşları desteklemek,
- Yeni nesil politikacıları uluslararası ilişkilerin işleyişi yanında piyasa konusunda da yetiştirmek ve eğitmek olarak özetlenmektedir.

2.1.2. The Commonwealth Enstitüsü (ABD)

The Commonwealth Institute, ABD Massachusetts’de kurulmuş kâr amacı gütmeyen, bağımsız, kamu politikası araştırmaları yapan bir sivil toplum kuruluşu ve merkezidir. Daha çok savunma ve silahlanma ile ilgili konular ile terörizm, savaş senaryoları üzerine çalışmalar yapmaktadır. Enstitünün altı alt çalışma alanlarından biri de Çin Askeri Gücü (Chinese Military Power) üzerinedir. Dünyadaki olası savaş senaryoları içerisinde Çin’in önemli bir tehdit ülke olması bu ülke üzerine ekonomik çalışmalarla birlikte askeri çalışmaları da beraberinde getirmektedir. Çin’in savunma ve askeri kapasitesi değerlendirilirken bir alt kategorinin jeoekonomiye ayrılmış olması, jeoekonominin uluslararası ekonomik ve politik ilişkiler yanında askeri stratejilerin analiz edilmesinde de önemli bir rehber olduğunu göstermektedir. Merkezdeki jeoekonomi çalışmaları dünyada değişen ekonomik güç odaklarının politik ve askeri gücün değişimine etkisini değerlendirme üzerine odaklanmaktadır.

2.1.3. Bilim-İş-Toplum İşbirliği Ofisi - KOWAG (Almanya)

Almanya'da Paderborn Üniversitesi'nde yapılan Jeoekonomi ve Jeopolitik çalışmaları Sosyoloji Bölümü'ndeki araştırma ve politika birimine katılarak KOWAG (Kooperationsstelle Wissenschaft-Arbeit-Gesellschaft) adı altında kurumsallaştırılarak sürdürülmektedir. Birimde jeoekonomi ayrı bir çalışma alanı olarak kabul edilmiştir.

Birimde jeoekonominin günümüzde ulusal güç ve güç projeksiyonlarında tek karar ögesi olduğu ve jeopolitikle birlikte günümüz ve geleceğin uluslararası politikasını daha derinlemesine analiz etmek için gerekliliği vurgulanmaktadır.

Jeoekonomi çalışmalarının amacı toplumu, küreselleşme çağında gücün performansı ve korunması, bölgesel etkileşim, sermaye ve kaynakların küresel hareketliliğini sağlayan bilgi teknolojileri konularında bilgilendirmek olarak özetlenmiştir.

2.1.4. Choiseul Uluslararası Politika ve Jeoekonomi Enstitüsü (Fransa)

Fransız düşünce kuruluşu ve araştırma merkezi olan enstitü, Soğuk Savaş sonrası dönemdeki uluslararası ilişkileri yeni küresel güç dengesi çerçevesinde jeoekonomik bakış açısından incelemektedir. Jeoekonomi dünyayı anlama ve yorumlama yöntemi olarak kullanılmaktadır. Finansal ve ticari konuların ulusların gündemindeki artan önemi stratejik dengeleri ve politik güçleri yeniden biçimlendirmiştir. 1997 yılında Jeoekonomi (Géoeconomie) dergisi etrafında toplanan Pascal Lorot, Nicolas Baverez, Jean-Philippe Cotis, Jean-Francois Daguzan, Yves Lacoste, Jean-Christophe Rufin ve François Thual gibi entelektüeller tarafından enstitü kurulmuştur. Enstitü, dünya ekonomisi ve politikasını bir araya getirerek stratejik konulardaki tartışmaları ve düşünceleri olgunlaştırmayı amaçlamaktadır. Kamu ve özel kuruluşlarla işbirliği halinde olan enstitü politik ve ekonomik kararların alınma sürecini etkilemekte ve Fransa'nın dünya ekonomi ve politikasındaki etkisini arttırmasına yardımcı olmaktadır.

Enstitü yapılan araştırmaları yayınevi tarafından kitap ve dergi olarak yayımlamaktadır. Bu dergiler uluslararası güvenlik konularını araştıran “*Sécurité Globale*”; Çin, Hong Kong, Tayvan ve Singapur’daki ekonomik, politik, stratejik ve kültürel dönüşümü inceleyen “*Monde Chinois*”; Latin Amerika’daki kültürel, ekonomik ve sosyal değişimi tartışan “*Problèmes d’Amérique Latine*”; Arap dünyasındaki gelişmeleri inceleyen “*Maghreb-Machrek*”; ABD’deki güncel olayları değerlendiren “*Politique Américaine*”; Kuzey Avrupa ve Baltık ülkelerinin politika ve stratejilerini tartışan “*Nordiques*” ve uluslararası ekonomik stratejileri ve uluslararası ilişkilerin altında yatan ekonomik güçlerin ve küreselleşme ilişkilerinin analizini yapan ve enstitünün temelini oluşturan “*Géoéconomie*”dir.

2.1.5. Paris Jeopolitik Akademisi (Fransa)

Paris Jeopolitik Akademisi (PAG) 2009 yılında Uluslararası Stratejik Çalışmalar Enstitüsü’nün (International Institute of Strategic Studies – IISS) on yıldan uzun süredir düzenlediği konferans, seminer ve yayımlarının başarıları doğrultusunda ve desteğiyle kurulmuştur. Paris Eğitim Bürosu’na kayıtlı olan akademi, Özel Yükseköğretim Kurumu olarak kanunla kurulmuştur ve belli alanlarda doktora diploması verme yetkisi bulunmaktadır. Akademi, 2009 baharında 23. Sayısını yayımladığı “*Géostratégiques*” (Jeostrateji) dergisiyle de günümüz dünyasının jeopolitik denge ve dengesizliğini analizde referans kaynak olarak bilimsel gelişmeye katkısını sürdürmektedir.

Akademi, IISS’nin etkinliklerini sürdürmekle birlikte, jeopolitiği en üst seviyede öğretme sorumluluğunu da temel görev olarak belirlemiştir. Bu amaçla Paris’te bulunan yabancı ve Fransız diplomatik personellerle, uluslararası ilişkiler uzmanlarıyla ve üniversitelerle işbirliği içerisinde çalışmalar organize etmektedir. Bu çalışmalar Paris Yüksek Jeopolitik Koleji (Superior College of Geopolitics of Paris- SCGP) ve Uluslararası Stratejik Çalışmalar Enstitüsü (IISS) bünyesinde yapılmaktadır. Paris Jeopolitik Enstitüsü’nün eğitim ve öğretim merkezi olan Yüksek Jeopolitik Koleji’nde, jeostratejik ve jeopolitik çalışmalar konularında doktora düzeyinde iki çeşit diploma verilmektedir. Bunlardan; Jeostratejik ve Jeopolitik Çalışmalar Doktora Programı aşağıdaki konulardan oluşmaktadır:

- Jeopolitik, Jeostrateji ve Uluslararası İlişkiler
- Jeoekonomi ve Ekonomik İstihbarat
- Jeodemografi, Nüfus Dinamikleri, Kentsel ve Sosyolojik Dönüşüm
- Jeoenerji, Dünya Enerji Durumu ve Uluslararası Enerji Enstitüleri
- Jeogüvenlik, Uluslararası Savunma ve Güvenlik
- Jeodiplomasi ve İnsani Müdahale

Bu alt başlıklardan jeoekonomi ve ekonomik istihbarat alanında da 35 kredilik ders seçeneğiyle uzmanlaşma olanağı da sunmaktadır. Verilen diploma daha çok gelişen piyasalardaki uluslararası ekonomik ve finansal dinamiklere odaklanmaktadır. Bu uzmanlık alanında jeoekonomik durum uluslararası ticaret ve iş çevrelerindeki her türlü rekabet ve çatışma durumlarıyla ve kaynak hareketliliği çerçevesinde incelenmekte, ülkeler arasındaki ticaret ve enerji ilişkileri uygulamalı ve teorik olarak sorgulanmaktadır.

2.1.6. Ekonomik Harp Okulu (Fransa)

Paris ESLSCA Business School'a bağlı bir program çerçevesinde yürütülen Ekonomik Harp Okulu (École de Guerre Économique) çalışmaları 1997 yılında “küresel rekabette firmaların pazarları ele geçirmesine yardım etmek” sloganı ile kurulmuştur. Akademik program iki temel varsayıma dayanmaktadır;

- Ekonomik mücadelelerin son yirmi yılda hız kazanması,
- Enformasyon yönetiminin üstünlüğü ele geçirmekte temel unsur olması.

Dünyadaki hızlı değişimlerle birlikte şirketler arasındaki ekonomik savaşın kazanılmasında bilgi yönetimine stratejilerinin başarısı daha da önem kazanmaktadır. Araştırma programı ileriye dönük risk yönetimine dayanmaktadır.

Program özellikle yerel yönetimler, hükümet ve işletme stratejisi tanımları çerçevesinde enformasyon rekabetini ve Soğuk Savaş sonrası küreselleşme ile birlikte artan ticari rekabeti göz önünde bulundurmaktadır. Ekonomik Harp Okulu eğitim modelini askeri ve sivil dünya arasındaki ulusal ve ulus-üstü yöntem değişimlerinin karşılaştırmalı analizi ve ekonomik faaliyetlerin gelişmesinde bilgi yönetiminin önemi üzerine kurmuştur. Programda jeoekonomi ile ilgili yoğun

seminerler verilmekte olup; enformasyon ve bilgi yönetimi, ekonomik savaştaki kamu ve özel kesim aktörlüğü, ekonomik rekabette ittifaklar ve koalisyonlar ve yeni ekonomik yayılma sürecinde ekonomik çatışmalar değerlendirilmekte ve öğretilmektedir.

2.1.7. Jeoekonomik Forum (GEOFO) (Hırvatistan)

Dünya İktisadi Kalkınma Çalışmaları Birliği (Association for the World Economic Development Studies) kısa adıyla Jeoekonomik Forum (GEOFO), ekonominin stratejik kullanımı olarak gördüğü jeoekonomi kavramı üzerine 2004 yılında kurulmuştur. Hırvatistan’da kurulmuş olan Jeoekonomik Forum, dış politika ve Güneydoğu Avrupa’daki bütünleşme süreci konularında uzmanlaşmış bir düşünce kuruluşudur. Forumun çalışma alanı diplomasi, ekonomi ve ulusal güvenliğin birbirine bağlı ilişkileri çerçevesinde çizilmektedir. Hırvatistan’ın bölgesinde ekonomik, sosyal ve kültürel yönlerden gelişmesini ve bölgedeki bütünleşme sürecinden güçlü çıkmasını hedeflemektedir. GEOFO’nun görevi; küresel ekonominin gelişmekte olan ülkeler ve küçük ülkeler üzerindeki etkilerini analiz ve tahmin etmek, küreselleşmenin somut etkileri hakkında bölge devletleri ile karşılıklı olarak deneyimlerini paylaşmak ve sorunların yönetimi için olası öneriler geliştirmektir. Küreselleşmenin ne karşısında ne de lehinde olan forum üç ayak üzerine oturmaktadır;

- Jeoekonominin tanıtımı ve desteklenmesi,
- Hırvatistan’ın küreselleşmesinin derinliği, içeriği ve yöntemleri üzerine çalışmalar yapılması,
- Güneydoğu Avrupa’da ekonomik barışın (pax-economica) kurulması.

Bu temeller üzerinde Forum’un çalışmaları;

- Küreselleşmenin Balkanlar ve Hırvatistan’da yaratacağı etkilerin doğru yönetilmesi için toplumu jeoekonominin önemi konusunda bilgilendirmek ve eğitmek,
- Hırvatistan’ın küresel dünyayla ilişkilerinde gerekli olan temel jeoekonomik öğeleri araştırmak,
- Bölgede jeoekonomik politikaların çalıştırılması yollarını aramak,

- Güneydoğu Avrupa’da ülkeler arasındaki politika ve ilişkilerin jeoekonomik ilkeler üzerine kurulmasını desteklemek,
- Geniş bütünleşme hareketleri içerisinde küçük ülkelerin deneyimlerini araştırmak biçimlerinde yürütülmektedir. Forum araştırmalarını konferanslar düzenleyerek ve yayımladıkları kitaplarla geniş kesimlere aktarmaktadır.

2.1.8. Uluslararası Jeopolitik Çalışmalar Merkezi (İsviçre)

Uluslararası Jeopolitik Çalışmalar Merkezi (International Centre for Geopolitical Studies - I.C.G.S.) çağdaş uluslararası ilişkilerdeki değişim ve dönüşümün daha iyi anlaşılması için dünya sisteminin jeopolitik sorunlarını analiz etmek ve incelemek amacıyla 2001 yılında Cenevre’de kurulmuştur. Uluslararası ilişkiler Soğuk Savaş’ın bitimiyle karmaşık bir yapıya dönüşmüştür. Küreselleşme süreciyle birlikte, uluslararası aktörlerin sayısındaki artış, teknolojik gelişmeler, jeoekonomik rekabet, etnik çatışmalar ve diğer etkenler yaşadığımız çağı sorgulamamızı da güçleştirmektedir. Değişen yeni durumlara karşı geliştirilebilecek uygun yöntemlerle çağdaş uluslararası ilişkilerin analizinin sağlanacağını öngören merkez, stratejik, tarihsel, coğrafi, kültürel ve ekonomik konuların da dikkate alınmasıyla günümüz ve gelecekteki çatışmaların engellenebileceği görüşündedir. Uluslararası istikrarın ve güvenliğin sağlanmasını amaçlayan merkez bu amaca ulaşmak için, kurslar, konferanslar ve seminerler düzenlemekte, uzmanlar tarafından hazırlanan jeopolitik raporlar ve analizler sunmakta ve jeopolitik alanında akademik araştırmalar yayımlamaktadır.

Merkez kurulduğundan beri jeopolitik alanında; jeostrateji, ekonomik rekabet, dinsel çatışmalar gibi konularda iş çevrelerine, üniversite öğrencilerine, danışmanlara ve diplomatlara yönelik on eğitim kursu düzenlemiştir. Merkezin düzenlediği seminer programları ise jeopolitik ve jeoekonomi olarak ikiye ayrılmaktadır. Jeoekonomi semineri “Jeoekonomiye Giriş ve Karşılaştırmalı İstihbarat” adı altında jeoekonominin temel kavramlarının öğretilmesini ve uluslararası sistem içerisinde ekonomik rekabet üzerindeki bilgi stratejilerinin etkisini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu kursla jeoekonomik stratejilerin uluslararası güç ilişkilerinin dağılımı üzerine etkisi araştırılmakta ve karşılaştırmalı istihbarat stratejileri bağlamında enformasyonun rolü tartışılmaktadır.

Merkez seminer, konferans, kurs ve sürekli eğitim programları ile jeopolitik, strateji ve jeoekonomi alanlarında tartışma ortamı sağlamakta ve bu alanların gelişimine katkıda bulunmaktadır.

2.1.9. Jeoekonomi ve Küresel Çalışmalar Akademisi (Rusya)

2004 yılında kurulan akademi, Rusya’da geçmişi uzun yıllara yayılan jeoekonomi çalışmalarının bir ürünüdür. Bu akademinin oluşturulmasında sadece jeoekonomi ve küreselleşme alanında çalışan bilim insanlarının düşüncelerinden değil ilgili her alanda çalışan öğretim üyeleri, uzmanlar, enstitü başkanları, gazeteciler ve yayımcılardan da yararlanılmıştır. Bu geniş bilimsel kesimin yarattığı atmosferde geliştirilen düşünceler konferans, sempozyum, seminerler, kitap ve sayısız makalelerle Rusya’da yeni jeoekonomik görüşlerin olgunlaşmasını sağlamıştır.

Akademinin başlıca amaçları, sosyal bilimler alanındaki araştırmacıları ve uzmanları bir araya getirerek;

- Dünya kalkınmasının merkez yönelimi ve küreselleşmenin ana temeli olan jeoekonomi alanında, Rusya’nın bilimsel jeoekonomi okulunu desteklemek ve dünyanın lideri konumuna yükseltmek,
- Dünyadaki küresel değişim ve jeoekonomik dönüşüm bağlamlarında Rusya’da yeni ulusal kalkınma paradigmasını geliştirmek,
- Jeoekonomi, jeofinans, jeoekonomik strateji, jeoekonomik güvenlik, jeoekonomik haklar ve küreselleşme alanlarında çalışma ve araştırmaları organize ve koordine edip öncelikli olarak uygulamak,
- Rus jeoekonomisini destekleyerek bilimsel yaratıcılığı ve büyümeyi arttıracak ortam yaratmak için eğitimi güçlendirmek,
- Jeoekonomi ve küreselleşme alanlarında uluslararası bilimsel işbirliğini desteklemek olarak sıralanmaktadır.

Akademi, bu amaçlara ulaşmak doğrultusunda; dış ekonomik ilişkiler modeli olarak jeoekonomiye geçilmesini ve yeni bir ulusal jeoekonomik strateji doktrininin geliştirilmesini ve uygulanmasını desteklemektedir. Bu amaçla da üniversiteler, akademiler, enstitüler gibi tüm eğitim ve araştırma kuruluşlarında jeoekonominin yaygınlaştırılmasına çaba harcamaktadır.

Akademideki temel aktiviteler otuz bir bölüm altında yürütülmektedir. Bu başlıklar altında yapılan çalışmalar her alanı kapsamaktadır. Bunlardan başlıcaları;

- Jeoekonomik sosyoloji
- Küresel jeoekonomik perspektif: Jeoekonomik politika ve güç
- Jeoekonomik teori ve yöntem
- Jeoekonomi ve çevre sorunları
- Küresel rekabet ve jeoekonomik güvenlik
- Jeoekonomi ve dünyanın küresel kaynak dönüşümü
- Küreselleşme ve ABD'nin jeoekonomik stratejisi
- Avrupa Birliği ve jeoekonomik öncelik
- Avrasya jeoekonomik platformu; Asya-Pasifik jeoekonomik birimi
- Çin'in jeoekonomik stratejisi
- Eğitimin jeoekonomik biçimi
- Jeoekonomi ve küresel bilişim/ulaştırma ağları (bilgisayar, taşımacılık, iletişim, enerji)

Akademi diğer enstitü ve kuruluşlardan farklı olarak jeoekonomiyi sadece ülkenin ulusal ekonomik ve politik çıkarlarının korunması amacıyla değil bunun yanında ülkenin ulusal üretim gücünün arttırılması, yeni teknolojilerin geliştirilmesi, uluslararası rekabet gücünün her alanda sağlanmasını jeoekonomiyi sosyal bilimlerin yanında fen ve mühendislik bilimleri alanlarına da yaymaya çabalamaktadır. Bu anlamda eğitime ayrı bir önem vererek, bilimsel yayınların artışı sağlanmakta, eğitim programları düzenlenmekte ve alanda yapılan çalışmalarla kütüphane koleksiyonu oluşturmakta ve “*Jeoekonomi ve Küresel Çalışmalar*” dergisinin kurularak araştırma ve çalışmaların geniş kitlelere ulaştırılması için de uğraş vermektedir.

Rusya’da bu akademi yanında *Rusya Bilimler Akademisi*’ne bağlı olan *Afrika Çalışmaları Enstitüsü*’nde Aleksander Neklessa başkanlığında kurulmuş olan *Jeoekonomik Analiz ve Sosyal Kalkınma Sorunları Laboratuvarı* da bulunmaktadır.

Yine İtalya ve Yunanistan’da jeopolitik ve jeoekonomi çalışmaları ile ilgili laboratuvar ve stratejik analiz yapan birimler bulunmaktadır.

2.2. Üniversiteler

Dünyada jeoekonomi eğitim ve öğretimi, bu konularda uzmanlaşmış araştırma merkezleri ve enstitüler dışında, üniversitelerde de hızla artan bir şekilde yaygınlaşmaktadır. Gelecek kuşakların bu disiplinle bağlarının lisans düzeyinde kurulması bu alanda ileriki çalışmalar ve analizlerin daha kapsamlı ve detaylı yapılmasını sağlayacak ileriye yönelik en büyük yatırımdır. Üniversitelerde verilen jeoekonomi öğretimi uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi ve iktisat bölümlerinde yoğunlaşmakla birlikte coğrafya, bölgesel planlama ve strateji alanlarına da yayılmakta olup, jeoekonomi öğretimi ders konusundan bölüm ve fakülte düzeyine kadar genişleyebilmektedir. Çalışmada ellinin üzerinde üniversitede jeoekonomi dersinin lisans düzeyinden doktora düzeyine kadar okutulduğu belirlenmiştir.

Çizelge 3: Jeoekonomi Eğitimi Veren Seçilmiş Üniversiteler

<u>ÜLKE</u>	<u>ÜNİVERSİTE</u>	<u>FAKÜLTE / BÖLÜM / PROGRAM</u>	<u>DERS ADI/ DERS İÇERİĞİ</u>
ABD	Ohio State University	Siyaset Bilimi	Dış Politikada Karar Verme / Jeopolitik ve Jeoekonomi
Almanya	University of Stuttgart	Uluslararası İlişkiler (Lisans ve Lisansüstü)	Uygulamalı Jeoekonomi
Arjantin	Universidad de San Martín de Porres	İnsan Kaynakları ve Yönetimi	Jeoekonomi
Bulgaristan	University of National World Economy	Dünya Ekonomisi	Jeoekonomi ve Bölgesel Kalkınma
Çek Cum.	University of Economics	Dünya Ekonomisi	Jeoekonomi
Fransa	Université Pierre Mendès	İktisadi Bilimler	Jeoekonomi
Gürcistan	Tbilisi State University	Uluslararası İlişkiler	Jeoekonomi
Hindistan	North Maharashtra University	Savunma ve Stratejik Çalışmalar	Jeopolitik ve Askeri Coğrafya / Jeoekonomi

İngiltere	Cambridge University	İktisadi ve Siyasal Çalışmalar	Avrupa Birliği Ekonomi Politikası /Jeoekonomik Değişimin Etkisi
İtalya	University of Rome Sapienza	İktisat Fakültesi/ Jeoekonomik, Linguistik, İstatistik ve Tarihsel Çalışmalar Bölümü	
Kanada	University of Alberta	Yer ve Atmosfer Bilimleri	Küresel Değişimin İnsani Boyutu / Jeoekonomik Değişim
Kolombiya	La Sabana University	Latin Amerika Çalışmaları	Lojistik Gelişiminin Jeoekonomik Yönetişimi
Meksika	Universidad Del Valle de Mexico	Uluslararası Ticaret	Jeoekonomi ve Stratejik Analiz
Polonya	University of Wroclaw	Siyaset Bilimi	Jeoekonomi
Portekiz	Universidade Nova de Lisboa	Coğrafya ve Bölgesel Planlama	Jeoekonomi
Rusya	Ural State University	Uluslararası İlişkiler Fakültesi/ Jeoekonomi ve Küreselleşme Bölümü	
Sirbistan	Mega Trend University	Jeoekonomi Fakültesi	
Tayvan	Leader University	Bölgesel Kalkınma	Jeopolitik ve Jeoekonomi

Üniversitelerde verilen jeoekonomi dersleri bağlı olunan fakülte, bölüm ve programa göre de içerik yönünden değişmektedir. İktisat bölümü altında verilen jeoekonomi derslerinde dünya ekonomisi konuları ağırlık kazanmakta, uluslararası ilişkilerde jeopolitik ve jeostrateji ile birlikte küreselleşme sürecinde değişen jeoekonomik durum ön plana çıkmakta, işletme ve kalkınma programlarında ise bölgesel ve mikro jeoekonomik analizler yapılmaktadır. Jeoekonominin makro düzeyden mikro düzeye uygulanabilirliği, lojistik, işletmecilik, bölgesel kalkınma, enerji ve mühendislik alanlarında da önemini arttırmaktadır.

Çizelge 4: Lisansüstü Jeoekonomi Eğitimi Veren Seçilmiş Üniversiteler

ÜLKE	ÜNİVERSİTE	FAKÜLTE / BÖLÜM / PROGRAM	DERS ADI/ DERS İÇERİ
Almanya	Free University of Berlin, Humbolt University, University of Potsdam	Uluslararası İlişkiler	Jeopolitik ve Jeoekonomik Çatışma Çağında Enerji Güvenliği
Çin	South China Normal University	İktisat Tarihi	Jeoekonomi
Fransa	Universite Paris	Coğrafya	Bölgesel Jeoekonomi
Hindistan	University of Pune	Savunma ve Stratejik Çalışma	İleri Siyasal Coğrafya / Jeoekonomi
İspanya	Universidad Autonoma de Madrid	İktisat ve Uluslararası İlişkiler	Jeopolitik ve Jeoekonomi
İsrail	Ben Gurion University	Enerji ve Çevre	Enerji Politikası ve Yönetim / Küresel Enerji Jeoekonomisi ve Jeopolitiği
İtalya	University of Trieste	Jeopolitik, Jeostrateji ve Jeoekonomi	
Kolombiya	Universidad Pontificia Bolivariana Medellin	Jeoekonomi ve Uluslararası İş Yönetimi	
Polonya	University of Lodz	Siyasal Coğrafya ve Bölgesel Çalışmalar	Jeopolitik ve Jeostrateji / Jeostrateji, Jeoekonomi, Küreselleşme
Tunus	Universite Virtuelle de Tunus	Jeoekonomi	
Ukrayna	Donetsk University of Management	Ekonomik Güvenlik ve Avrupa Güvenlik Düzeni	Jeoekonomi ve Avrupa Güvenliği
Yunanistan	Panteion University	Postgraduate /Department International & European Stu	Uluslararası Ekonomi Politik / Jeopolitik: Jeostratejik ve Jeoekonomik Çalışmalar

Benzer biçimde jeoekonomi disiplininin lisansüstü programı, programda okutulan ders ve ders içeriği olarak ülkelere ve üniversitelere göre de çeşitlenmektedir. Yine bu programlar stratejiden çevreye, coğrafyadan iktisat ve uluslararası ilişkilere kadar farklı alanlarda olabilmekle birlikte jeoekonomi adı altında yürütülen yüksek lisans ve doktora programları da vardır.

Üniversitelerin jeoekonomi derslerinin içerikleri ülkelerin jeoekonomik paradigmalarına göre de farklılık göstermektedir. Rusya, yer altı ve enerji kaynaklarının verimliliğinin artırılması ve bunların uluslararası ilişkilerde bir güç ögesi olarak kullanma politikasına yönelmekteyken, ABD ve Fransa küreselleşme ve güç dengelerinin ekonomik değişimine yönelik politikalar üzerine yoğunlaşmaktadır. Ancak ortak özellik olarak jeoekonomi ülkenin coğrafyasına uygun ekonomi politikaları üretilmesinde, teknolojik yeniliklerin artırılmasında, verimliliğin, stratejik ve ekonomik güvenliğin sağlanmasında ve barışçıl uluslararası politik ve ekonomik ilişkilerin kurulmasında temel disiplin olarak öğretilmektedir.

2.3. Jeoekonomi Yazını

Jeoekonomi yazınının Arthur Dix'in 1925 yılında yayımladığı *Geoökonomie* başlıklı kitabıyla başladığı söylenebilir. Ancak bu tarihlerde jeopolitiğin Almanya'nın yeniden yükselişi ile dünya politikasında başat rol oynamaya başlaması, II. Dünya Savaşı ve sonrasındaki politik bloklaşma ile jeoekonomi alanındaki çalışmalar da unutulmuştur. Ancak ekonominin uluslararası ilişkilerde geri plana atıldığı bu süreç Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte küresel ekonomik etkileşimin ve ilişkilerin yükselişine paralel olarak yeniden gelişme göstermiştir.

Jeoekonomi kavramının güncellenmesi ve yeniden biçimlendirilmesi Edward Luttwak'ın "National Interest" dergisinde 1990 yılında yayımlanan "*From Geopolitics to Geoeconomics: The Logic of Conflict, Grammar of Trade*" başlıklı makalesi ve devamında 1993 yılında yayımlanan kitabı *The Endangered American Dream: How to Stop the United States from Becoming a Third World Country and How to Win the Geo-Economic Struggle for Industrial Supremacy* ile gerçekleşmiştir. Yine Luttwak tarafından 1999 yılında yayımlanan *Turbo*

Capitalism Winners and Losers in the Global Economy başlıklı kitabı ile birlikte jeoekonomi uluslararası ekonomi politiğin merkezine yerleşmiştir. Jeoekonomiyi devletler arasındaki ekonomik güç savaşımı olarak gören Edward Luttwak’a göre yaşadığımız çağ artık ‘jeoekonomi çağı’dır.¹²

ABD’de başlayan bu rönesans kısa sürede diğer ülkelerde de jeoekonomiyeye dikkatleri çekmiş ve hemen her gelişmiş ülkede, ülkenin jeoekonomik yapısı ve paradigmasıyla uyumlu bir jeoekonomi kitabı yayımlanmıştır. Fransa’da Pascal Lorot; *Introduction A La Géoeconomie* (Jeoekonomiyeye Giriş) başlıklı kitabıyla jeoekonominin uluslararası ilişkilerin bir dalı olarak gelişmesini sağlamış ve ekonomik ve ticari stratejilerin devletlerin uluslararası alandaki güç ve etki ögesi olduğunu ileri sürmektedir. Aynı zamanda “Revue Française de Géoeconomie” dergisi müdürü olan Pascal Lorot’ya göre ‘jeoekonomi’, devletlerin özellikle uluslararası ticarete konu olan ekonomik stratejilerinin analizidir.¹³ Ayrıca devletlerin kendi ulusal ekonomilerini koruma amacıyla kilit teknolojilerin denetimini sağlama ve/veya ulusal şirketlerinin dünya pazarının belli kesimini ele geçirmesi için uyguladıkları politikalarıdır¹⁴.

Rusya’da ise Rus Jeoekonomi Okulu kurucusu Ernest G. Kochetov ve Alexander Neklessa’nın çalışmaları farklı bakış ve derinlikle jeoekonomiyeye ivme kazandırmaktadır. Kochetov’un 1999 yılında yayımlanan *Geoekonomika* (Jeoekonomi) başlıklı kitabı, Rusya’nın Soğuk Savaş’ın ideolojik güdümüyle iki süper güçten biri olmasını, 1990 sonrasında yarattığı hayal kırıklığı sonrasında, ekonomik gücün elde edilmesiyle yeniden tesis edilebileceği görüşünün temelini oluşturmaktadır. Uluslararası ekonomik ilişkilerin biçimlendirdiği küresel ekonomik alanı yorumlamanın, jeoekonomik dünya atlası, jeoekonomik teknoloji, uluslararasılaşma gibi jeoekonomik yaklaşımlarla gerçekleştirilebileceğini iddia ettiği kitabında Rusya için kalkınma stratejisini de belirlemektedir. Kitap, dış ekonomik ilişkiler ve ulusal kalkınma stratejileri alanlarında çalışan araştırmacılara ve üniversite öğrencilerine tavsiye edilmektedir. Aleksander Neklessa ise “*Rusya’nın Dış Ekonomik İlişkilerini Geliştirme Stratejisi*” (1994) ve “*Üçüncü*

¹² V. Mamdouh, “Geopolitics in The Nineties: One Flag, Many Meanings”, *GeoJournal* 46 (4), 1998, s. 239.

¹³ Mamdouh, a.g.m.

¹⁴ Pascal Lorot, *Introduction A La Géoeconomie*, Paris, 1999.

Roma ya da Üçüncü Dünya: Jeoekonomi ve Rus Ulusal Stratejisi” başlıklı makalelerinde jeoekonomi yaklaşımıyla ilgili görüşlerini ortaya koymuştur. Neklessa, Rusya’da iki modelin var olduğunu belirtmektedir;

- i. Kochetov’un “küresel ölçekte ulusal rekabet edebilirliği artırma politikası ve stratejisi”,
- ii. Neklessa’nın “küresel jeoekonomik düzenin altıgen yapısı”

biçiminde tanımladığı dört coğrafi bölgeyle bölünmüş dünya ve iki jeoekonomik dünyadan oluşan düzenidir. Rusya’da ayrıca jeoekonomi çalışmalarını daha çok Rus ekonomisinin stratejik karşılaştırmalı avantajları ve jeoekonomik etkenlerine dayandıran birçok bilim insanı da vardır; A.D. Bogaturov, V.A. Vashanov, A.N. Vylegzhanin, AI Vladimirov, E.P. Grigoriev, D.N. Zamyatin, V.N. Kniahinin, G. Lipiec, II. Lukashuk, N.S. Mironenko, L. Novokshonova, L.B. Parfenov, G.V. Petrova, M.A. Pivovarova, E. Sapir, V.V. Sokolov, Yu Khromov, V. Shishkov, P.G. Shchedrovitski.¹⁵

Ukrayna’da jeoekonomi çalışmaları küreselleşme ve bölgeselleşmenin etkisinde daha çok modern jeopolitik olarak görülmekte ve değerlendirilmektedir. V.A. Dergachev *"Jeoekonomis"* (2002) başlıklı yazısında jeoekonomiyi ‘dünya ekonomik organizasyonunun yeni bir sistemi’; ‘dünya ekonomik alanının geliştirilmesine yönelik mekanizma ve stratejiler’ ve aynı zamanda ‘küresel ve bölgesel ekonomik gücün sağlanmasında devlet kalkınma stratejileri’ olarak tanımlamaktadır.

İtalya’da eski Sanayi Bakanı ve LUISS-Guido Carli Üniversitesi’nde Ekonomik ve Finansal Politika profesörü olan Paolo Savona ve Yüksek Savunma Çalışmaları Merkezi Başkanı ve yine aynı üniversitede Stratejik Çalışmalar profesörü olan Carlo Jean, *Geoconomia: Il Dominio Dello Spazio Economico* (1995), başlıklı çok yazarlı kitabında dünyadaki gelişmelere bağlı olarak ülkelerin ekonomik stratejiler geliştirme zorunluluğunda olmaları jeopolitik çalışmaların yeni bir disiplin olarak

¹⁵ Alexander Neklessa’nın çalışmaları ve diğer Rus jeoekonomi kuramcılarının çalışmaları için bkz., <http://www.archipelag.ru/geoeconomics> ve <http://www.geoeconomics-academy.ru>.

jeoekonomiyi geliştirmesi ile jeoekonomi, yeni-merkantalizm, korumacılık veya ekonomik savaştan öte yeni ekonomik rekabet içindeki uluslararası sistemde ülkelerin rekabet edebilirliklerini sağlayan, toplumsal ve politik mühendislik ile ekonomik mühendislik ve dizaynı bir araya getiren bir sonuç olduğunu ileri sürmektedir.

Bu temel yayımlar yanında dünya çapındaki jeoekonomi çalışmaları da hız kazanmakta ve bilimsel makaleler, konferanslar, kongre bildirimleri ile geniş bilimsel çevrelere yayılmaktadır. Dünyada jeoekonomi konusunda yapılan bilimsel çalışmaların yayımlandıkları dillere göre dağılımına baktığımızda; tüm zamanlar için yapılan İngilizce çalışmalarda (Goeconomics) 7940 kayıt, Çince (地缘经济学) 7000 kayıt, Fransızca (Géoéconomie) 582 kayıt, Rusça (Геоэкономика) 1700 kayıt, İtalyanca- İspanyolca- Portekizce (Goeconomia)1170 kayıt, Almanca (Geoökonomie) 140 kayıt, Türkçe (Jeoekonomi) ise sadece 8 kayıt bulunmaktadır.¹⁶

Çizelge 5¹⁷: Yıllara Göre Jeoekonomi Teriminin Seçilmiş Dillerde Kullanıldığı Yayınlar (Atıflar Dâhil)

YILLAR	TR.	ALM.	FR.	İT.-İSP.-POR.	RUS.	ÇİNCE	İNG.	TOPLAM
1980 önces	0	5	44	2	2	2	222	277
1980	0	0	0	2	0	0	13	15
1981	0	0	0	5	1	0	20	26
1982	0	0	0	3	0	0	26	29
1983	0	1	0	3	0	0	20	24
1984	0	0	0	0	0	2	11	13
1985	0	0	0	0	0	1	14	15
1986	0	0	0	0	1	0	20	21
1987	0	0	0	1	0	4	32	37
1988	0	0	0	1	0	6	25	32
1989	0	0	0	1	1	3	34	39
1990	0	0	0	4	1	5	41	51
1991	0	0	1	2	0	11	64	78

¹⁶ Scholar google taramaları 31 Ocak 2009 tarihi itibariyledir.

¹⁷ Kaynak: Scholar Google

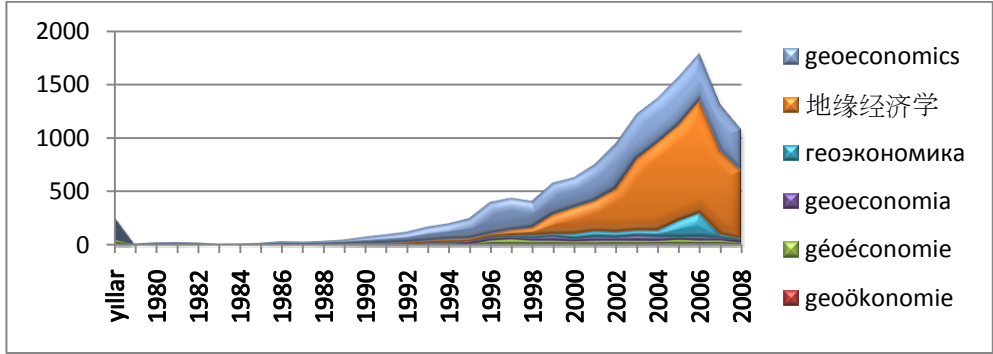
1992	0	1	0	6	1	10	82	100
1993	0	0	2	9	0	15	98	124
1994	0	4	6	11	3	17	131	172
1995	0	6	4	8	7	31	146	202
1996	0	2	2	21	6	31	188	250
1997	0	5	30	28	15	29	294	401
1998	0	4	41	30	12	54	299	440
1999	0	3	31	26	30	73	248	411
2000	3	3	28	42	25	185	294	580
2001	2	3	24	24	50	247	279	629
2002	0	3	30	38	58	284	339	752
2003	0	5	29	32	53	405	420	944
2004	0	4	29	45	58	665	417	1218
2005	1	7	24	41	62	817	414	1366
2006	0	7	34	28	155	891	447	1562
2007	0	6	29	39	222	1050	436	1782
2008	1	6	29	25	37	781	428	1307
2009	0	4	13	26	16	630	385	1074
TOPLAM	7	79	430	503	816	6249	5887	13971
Diğer	1	61	152	667	864	751	2053	4549
TOPLAM	8	140	582	1170	1700	7000	7940	18520

İngilizce yapılan çalışmaların çoğunlukta olması İngilizce'nin uluslararası bilim dilindeki ağırlığından ve jeoekonomi konusundaki temel çalışmaların ABD'de yayımlanmasından kaynaklanmaktadır. Türkçe olarak yapılan jeoekonomi alanındaki yayımların ise bu kadar düşük kalması yine yapılan çalışmaların çoğunun Türkçe dışındaki dillerde yapılmasından ve Türkiye'de jeoekonomi disiplinine gereken önemin verilmemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca yayımlanan birçok çalışmanın da taranmıyor olması bu oranı düşürmekle birlikte yine de bu düzey çok düşük kalmaktadır. Türkçe "jeopolitik" kavramının bilimsel çalışma sayısının 800'ün üzerinde olması Türkiye'de henüz jeoekonominin öneminin kavranılmamış olmasından ve bilimsel gelişmelerin geriden izlemesinden kaynaklandığı söylenebilir.

Dil gruplarına göre incelediğimizde İngilizceden sonra özellikle Çince ve daha sonra ise Rusça yapılan çalışmaların yoğunlukta olduğu görülmektedir. Bunları İtalyanca-İspanyolca ve Fransızca yapılan çalışmalar izlerken Almanca yapılan

çalışmalar oldukça düşük kalmakta, Türkçe ise hemen hemen hiç çalışma bulunmamaktadır.

Grafik 1¹⁸: Yıllara Göre Jeoekonomi Teriminin Seçilmiş Dillerde Kullanıldığı Yayınlar (Atıflar Dâhil)

Yıllara göre tabloyu değerlendirdiğimizde artış genel olarak bütün dillerde 1990 sonrasında ortaya çıkmakta ve 2007 yılında en üst sayıya ulaşmaktadır. 2007 yılından sonraki düşüşte jeoekonominin artık bilimsel çevrelerce tanınması ve tanıtılmasının tamamlanması ile jeoekonomi kavramının yerleşmesi ve alanda yapılan çalışmaların derinleşmesi ile kavram kullanılmadan jeoekonomik analizlere yönelmesinin etkisi olduğu söylenebilir.

3. TÜRKİYE’DE JEOEKONOMİ ÇALIŞMALARI

Türkiye’de de dünyadaki eğilimle birlikte ancak gecikmeli ve dar bir kesitte jeoekonomi konusu çalışılmakta ve öğretimi gün geçtikçe önem kazanmaktadır. Türkiye’de yapılan ekonomik ve politik analizlerde de dünyadaki gelişmelere paralel olarak ‘jeoekonomi’ ve ‘jeoekonomik’ kavramları artık hemen her çalışmada ve gazetelerin köşe yazılarında karşımıza çıkmaktadır; ancak ‘jeoekonomi’ kavramı üzerinde ülkemizde tam bir anlam birliğine de varılmış

¹⁸ Kaynak: Scholar Google

değildir. Bu durum da kavramın içinin boşalmasına neden olmakta ve çalışmaların bilimsel niteliğinin azalmasına yol açmaktadır.

Türkiye gibi jeoekonomik potansiyeli bu kadar yüksek olan bir ülkede jeoekonomi disiplininin bu kadar geri planda kalması, Türk jeopolitiğinin Soğuk Savaş döneminde dar bir çerçeveye sıkışması gibi jeoekonomisinin de küreselleşmenin ve ekonomik savaşımın en üst düzeyde olduğu çağımızda ortaya çıkan fırsatlardan yararlanamamasını ve genişlemesinin tersine dönmesini beraberinde getirecektir. Jeopolitik dönemin durağanlığı ve iki kutup etrafında biçimlenen dünya politikaları artık yerini dinamizme ve kutupsuzluğa/çok kutupluluğa bırakmıştır. Türkiye'nin de bu yeni düzende kendi yolunu çizebilmesi, kendi ekonomi-politikasını oluşturabilmesi için dünyadaki gelişmelerden yararlanması, uluslararası ilişkiler ve dünya ekonomisini ulusal jeoekonomik öncelikleri çerçevesinde analiz etmesi gerekmektedir. Bu amaçla da ülkemizde jeoekonomi çalışmalarına hız verilmeli, yurt dışındaki örneklerden yararlanılmalıdır.

3.1. Üniversiteler ve Araştırma Merkezleri

Türkiye üniversitelerinde henüz jeoekonomi adı altında bölüm veya ders yoktur ancak bazı üniversitelerin farklı bölümlerinde lisans ve lisansüstünde seçimlik veya zorunlu derslerde jeoekonomi konusuna da yer verilmektedir. (Çizelge 6) Ancak bu çabalar bireysel çalışmalardan öteye gidememekte, kurumsal bir destek sağlanamamaktadır.

Ülkemizde bilimsel gelişmelerin temel itici gücü olan üniversitelerimizin jeoekonomi ile ilgili çalışmaların yapılmasına ortam sağlayacak gerekli düzenlemeleri yapması, yaygınlaştırması ve desteklemesi önemli bir zorunluluktur. Derslerin ekonomik coğrafya ve küreselleşme çerçevesinde olması jeoekonomi kavramının en azından akademik çevrelerde bir anlam birliğine ulaşmasını sağlamaktadır. Ancak jeoekonominin sadece ders içeriklerinin kısa bir parçası olması ve jeoekonominin ayrı bir disiplin olarak görülmemesi jeoekonomik analiz ve bakış açısının öğrencilere kazandırılmamasına neden olmakta ve istenilen eğitim ve öğretim düzeyine ulaşılamamaktadır.

Çizelge 6: Türkiye’de Jeoekonomi Konusunda Kısmen Eğitim Veren Üniversiteler

ÜNİVERSİTE	FAKÜLTE / BÖLÜM / PROGRAM	DERS ADI/ DERS İÇERİĞİ (KONUSU)	(Seçimlik) (Zorunlu)
Süleyman Demirel Üniversitesi	İİBF / İktisat Bölümü	Ekonomik Coğrafya / Jeoekonomi	Seçimlik
Karadeniz Teknik Üniversitesi	Sosyal Bilimler Enstitüsü / İktisat Yüksek Lisans	Küreselleşme Dünya ve Türkiye Ekonomisi / Küreselleşme- Jeoekonomi	Seçimlik
Abant İzzet Baysal Üniversitesi	İİBF/ Uluslararası İlişkiler	Dünya Siyasetinde Ortadoğu / Jeoekonomi	Seçimlik
Afyon Kocatepe Üniversitesi	Fen Edebiyat Fakültesi / Coğrafya Bölümü	Siyasal Coğrafya / Jeoekonomi	Zorunlu
Koç Üniversitesi	İİBF/ Uluslararası İlişkiler	Uluslararası Finans siyaseti/ Jeoekonomik ve Kurumsal Yapı	Zorunlu

Ülkemizde doğrudan jeoekonomi üzerine kurulmuş araştırma merkezi bulunmamakla birlikte kurulu stratejik araştırma merkezlerinde de jeoekonomi ile ilgili birim de bulunmamaktadır. Türkiye’deki stratejik araştırma merkezlerinde genelde bölgesel, ekonomi, enerji başlıkları altında birimler mevcuttur. Bu da henüz ekonomik ve politik gelişmeler arasında bağlantının kurulamamasını ve ulusal çıkarın tümleştirilememesi ve tutarsız politikaların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

3.2. Jeoekonomi Yazını

Türkiye’de jeoekonomi yazınına geliştirmeye çalışan tek yayın organı olan Jeoekonomi Dergisi 1990’lı yılların sonunda yurtdışındaki yazın ve yayın sayısındaki artışa paralel olarak 1999 yılında yayımlanmaya başlamış ancak yayın hayatı dört sayı ile sınırlı kalmıştır. Türkiye’de jeoekonominin tanıtılması ve akademik alana kazandırılması için önemli bir atılım olan derginin kısa süreli olmasının nedeni, alanda çalışan akademisyenlerin azlığı ve dergiyi daha sonra besleyecek olan akademisyenlerin yetiştirilememesidir. Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi’nin (ASAM) Dünya Ekonomisi ve Global Güvenlik ile Enerji-Çevre-Teknoloji araştırma grupları tarafından hazırlanıp çıkartılmış olan Jeoekonomi Dergisi’ndeki makalelere bakıldığında da Ümit Özdağ’ın

“Jeopolitikten Jeoekonomiye” başlıklı makalesi dışında doğrudan jeoekonomik analiz yapan makale sayısı oldukça sınırlı kalmış, derinliğe inilememiştir.¹⁹ Bunun temel nedeni de *Jeoekonomi* adında bir dergi çıkartmasına rağmen diğer araştırma merkezlerinde olduğu gibi, bir stratejik araştırma merkezi olan ASAM’da da jeoekonomi ile ilgili bir birimin olmaması ve bu alanda eğitim verilmemesidir.

Türkiye’de yayımlanan bilimsel yayınlarda doğrudan jeoekonomi konusunu irdeleyen ve Türkiye ile ilgili jeoekonomik analizler yapan çalışmalar da oldukça sınırlıdır. “*Türkiye’nin Jeoekonomisi ve Jeopolitikası: Türkiye Geleceğin Neresinde?*”²⁰ başlıklı editoryal kitap jeoekonomiye dikkat çeken önemli bir çalışma olmakla birlikte batıdaki örneklerine kıyasla özel olarak jeoekonomiyi derinliğine incelememekte, ancak farklı disiplindeki yazarların Türkiye’nin jeoekonomisi ve jeopolitikası üzerine makaleleri ile konunun genişletilmesine ve tanıtılmasına önem vermesi ile ön plana çıkmaktadır.

Jeoekonomi teriminin sıklıkla kullanıldığı temel bir eser olan Ahmet Davutoğlu’nun *Stratejik Derinlik Türkiye’nin Uluslararası Konumu* (2003) başlıklı kitabında ise jeoekonomi ayrı bir disiplin olarak değil, bölgesel analizlerde kullanılan bir faktör olarak değerlendirilmektedir.

“Kalıcı ve kapsamlı bir stratejik yaklaşım geçmiş–konjonktür–gelecek bağlantısını kurabilen bir tarihi derinlik analizi ile iç-bölgesel-uluslararası parametreler arasında sağlıklı bir geçişkenlik kurabilen coğrafi derinlik analizinin keşişim alanında ortaya çıkar. Bir ülkenin stratejik derinliğinin zeminini oluşturan jeokültürel, jeopolitik ve jeoekonomik unsurlar bu keşişim alanı içinde anlamlılık kazanır.”²¹

Jeoekonomik faktörler, doğal kaynak ve bu kaynakların ekonomik etkisi, su kaynakları, ticaret yolları üzerine yoğunlaşmaktadır. Ortadoğu’da temel jeoekonomik faktörler petrol ve su olarak değerlendirilirken, “*Kürt meselesinin*

¹⁹ Gökhan Bacık, “Ekonomik Dış Politika”, *Jeoekonomi* Cilt 2, Sayı 1, Bahar 2000, s. 45-52; özellikle ekonomik casuslukla ilgili olarak, Nedret Ersanel “Yeni Bin Yılın Kulakları: Uygular-Bilgisayar Destekli İstihbarat”, *Jeoekonomi* Cilt 1, Sayı 1, İlkbahar 1999, s. 7-15, diğer çalışmalarda ise daha çok politik analizlere ekonomik boyut eklenmiştir.

²⁰ Doç. Dr. Nejat Doğan, Yrd. Doç. Dr. Ferit Kula ve Yrd. Doç. Dr. Mehmet Öcal’ın editörlüğünü yaptığı kitap Nobel Yayınları tarafından Ekim 2007’de yayımlanmıştır.

²¹ Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik**, Küre Yayınları, İstanbul, 2003, s. 522.

arka planında da petrol-su-petrol dengesi jeoekonomik faktör olarak” görülmekte ve Orta Asya’da yine zengin doğal kaynaklar olarak ifadesini bulmaktadır.

“...küresel ekonomi-politik gelişmeler... daha önce yalın kavramlarla ifade edilen güç parametrelerini yetersiz kılmakta ve birçok parametrenin etkileşimini yansıtan kavramların öne çıkmasına yol açmaktadır. Ekonomi-politik, jeopolitik, jeokültür, jeoekonomi, jeostrateji gibi kavramların ülkelerin güç tanımlamalarında daha sık bir şekilde kullanılmaya başlanması Soğuk Savaş sonrası dönemin dinamik şartlarının getirdiği özel konjonktür ile birlikte daha da belirgin bir nitelik kazanmıştır.”²²

Görüldüğü üzere jeoekonomik analiz yapılmamakta, jeoekonomi sadece bölgelerin resminin çizilmesinde kullanılan araçlardan biri olmaktadır.

Uludağ Üniversitesi tarafından iki kez düzenlenen ulusal sempozyumda²³ dört oturumdan birinin ‘Türkiye’nin Jeoekonomik Yapısı’ başlığı altında toplanmış olması bu disipline Türkiye’de bir üniversite tarafından gösterilen ilk ve en önemli ilgidir. Ancak sunulan bildiriler incelendiğinde jeoekonomi konusunda bir anlam birliğine varılamadığı da görülmektedir. Jeoekonomi, küreselleşme sürecinin açıklanmasından yer altı ve yerüstü doğal kaynak ekonomisine kadar genişleyen bir yelpazede değerlendirilmektedir.

Ülkemizde jeoekonomi konusunda lisansüstü tez çalışmaları da bulunmaktadır. Daha çok Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı’nda yazılan tezlerin büyük çoğunlukla yüksek lisans tezlerinden oluşmaktadır. Bu tezler çizelge 7’de görülmektedir.

²² Davutoğlu, a.g.e. s. 15-16

²³ Uludağ Üniversitesi I. ve II. Ulusal Genç Bilim Adamları Sempozyumu’nu 6-7 Mayıs 2004 ve 23-24 Kasım 2006 tarihlerinde düzenlemiştir. Sempozyum bildirileri Uludağ Üniversitesi Kültür Sanat Kurulu Yayınları tarafından yayımlanmıştır. Diğer oturum başlıkları; Türkiye’nin Sosyokültürel Yapısı, Türkiye’nin Sosyoekonomik Yapısı, Türkiye’nin Jeopolitik Durumu ve Önemi ve Jeostratejik Durumu ve Önemi’dir.

Çizelge 7: Türkiye’de Jeoekonomi Alanında Çalışılmış Tezler

TEZ ADI	YAZAR/DANIŞMAN	KURUM	YIL
Jeopolitik, Jeoekonomik ve Jeostratejik Konumları İtibarı Türkiye-Suriye İlişkilerinin İncelenmesi (Yüksek Lisans)	Zafer Sağlam / Yrd. Doç. Dr. Şamil Ünsal	Harp Akademileri Komutanlığı/ Stratejik Araştırmalar Enstitüsü/ Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı	2006
Orta Asya’da Jeopolitik ve Jeoekonomik Ögelerin Dış Politikaya Etkileri: Türkmen Örneği (Yüksek Lisans)	Bahtiyar Kurbanov/ Prof. Dr. Tayyar Arı	Uludağ Üniversitesi/ SBE Uluslararası İlişkiler	2006
Türkiye'nin Jeoekonomik Stratejilerinde Gürcistan'ın Yeri (Yüksek Lisans)	Alparslan Torun/ Prof. Dr. Aydın İbrahimov	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi/ SBE Coğrafya Anabilim	2006
Jeoekonomi ve Türkiye'nin Jeoekonomisi (Doktora)	Şükrü İnan / Prof. Dr. Halil Çivi	İnönü Üniversitesi/ SBE İktisat Anabilim Dalı	2008

Bu tezler yanında doğrudan jeoekonomi ile ilgili olmasa da jeoekonomi kavramının kullanıldığı dokuz tez yazılmıştır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Jeoekonomi güçlü bir disiplin olarak özellikle Soğuk Savaş sonrasında önemini arttırarak farklı disiplinlerle işbirliği içerisinde, araştırma kurumları, enstitüler ve üniversitelerin farklı bölüm ve programlarında, kendine uygulama alanı bulmakta ve bu alanı sürekli genişletmektedir. Jeoekonomiyi sadece bölgesel iktisat çalışmaları, doğal kaynak ekonomisi veya enerji güvenliği politikaları olarak görmek eksik ve yanlış bir tutumdur. Jeoekonomi, bir bütün olarak refah düzeyinin artması için (bölgesel-ulusal veya uluslararası çerçevede) coğrafya ve ekonomiyi teknolojik gelişmelere bağlı olarak yeniden üretme ve geliştirme yöntemidir. Soğuk Savaş sonrasında ulus-devletlerin varlıklarını sürdürme yöntemi de ideolojik ve politik temellerden yeniden ekonomik temele oturmuştur ve jeoekonomi de bu devletlerin temel ulusal ve uluslararası stratejisini oluşturmaktadır. Küreselleşme

ile birlikte *otarşik* kalkınma iktisadının düşüşü, ulusal kalkınma çabalarını uluslararası dinamik bir kalkınma ve büyüme stratejisine dönüştürmüştür. Bu dönüşümde ülkelerin uluslararası ekonomik büyümeden pay kapmalarında jeoekonominin ülke stratejilerini belirlemedeki rolü sürekli artmaktadır.

Jeoekonomik stratejilerin şekillendirilmesi ancak ülke potansiyelinin, yakın bölgesinin ve uluslararası ekonomik sistemin iyi tanınması ve analiz edilebilmesi ile gerçekleştirilebilir. Bu amaçla çeşitli ülkelerde kurulmuş olan enstitüler, araştırma kurumları ve jeoekonomi üzerine ders verilen üniversiteler bu ülkelerin kalkınmasında temel ve yaşamsal bir rol üstlenmişlerdir.

Ülkemizde ise bu disipline önem verilmemesi, jeostratejik ve jeopolitik önemi sürekli vurgulanmasına rağmen bu avantajlı konumun yeni jeoekonomik süreçte yeterli ölçüde değerlendirilememesi sonucunu doğurmaktadır. Bu eksikliğin tamamlanmasında ve yeni nesil stratejistlerin yetiştirilmesinde jeoekonomi eğitim ve öğretimi önem kazanmaktadır. Özellikle üniversitelerin ekonomi, uluslararası ilişkiler, işletme, coğrafya gibi sosyal bilimler bölümlerinde ve maden, ulaştırma, enerji, işletme ve endüstri mühendisliği gibi ileri teknoloji gerektiren ve üreten bölümlerinde jeoekonomi ile genç neslin tanıştırılması gerekmektedir. Ayrıca jeoekonomi çalışmalarının derinleştirilmesinde üniversiteler yanında ülkemizdeki stratejik araştırma kurumlarına da büyük ödevler düşmektedir.

KAYNAKLAR

Kitaplar

DAVUTOĞLU, Ahmet, **Stratejik Derinlik**, Küre Yayınları, İstanbul, 2003

DIX, Arthur, **Geoökonomie: Einführung in Erdhafte Wirtschafts Betrachtung**, Oldenbourg, München, 1925

HIRANO, Eri G. ve PIEZ, William, **The Alliance For The 21st Century The Final Report of the U.S.–Japan**, 21st Century Committee Edited by Center for Strategic and International Studies (CSIS) August 2008

İNAN, Şükrü, **Jeoekonomi ve Türkiye'nin Jeoekonomisi**, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2008

KOCHETOV, Ernest G., **Геоэкономика : освоение мирового экономического пространства (Geoekonomics, Mastering the World Economic Space)**, Norma, Moskova, 2006

LOROT, Pascal, **Introduction A La Géoeconomie**, Paris, 1999

LUTTWAK, Edward N., **The Endangered American Dream: How to Stop the United States from Becoming a Third World Country and How to Win the Geo-Economic Struggle for Industrial Supremacy**, New York, 1993

LUTTWAK, Edward N., **Turbo Capitalism: Winners and Losers in the Global Economy**, New York, 1999

SAVONA, Paola ve JEAN, Carlo, **Geeconomia. Il Dominio Dello Spazio Economico**, Franco Angeli, Milano, 1995

SMITH, A., **Chosen Peoples: Sacred Sources of National Identity Sacred Sources of National Identity**, Oxford University Press, 2003

TZU, Sun, **Savaş Sanatı**, (Çev.) Zeynep Ataman, Sibel Özbudun, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1992.

Makaleler

BACIK, Gökhan, “Ekonomik Dış Politika”, *Jeoekonomi*, Cilt 2, Sayı 1, Bahar 2000

“Cascading Cascadias and The Geoeconomics of Cross-border Regionalism”, **In Globalization, Regionalization and Cross-border Regions**, (Ed.) PERKMANN, M., and SUM, N.L., London, Palgrave, 2002

COLEMAN, M., U.S. Statecraft and “The U.S.–Mexico Border as Security/Economy Nexus”, *Political Geography*, volume 24, 2005

DUN-RUI, Lee, “[标题]地缘经济学的理论流派与发展趋向” (The Theory of Geo-economics and Development Trend of Schools) 《中南财经政法大学学报》年第1期”, *Journal of Zhongnan University of Economics and Law*, No. 1, 2009

ERSANEL, Nedret, “Yeni Bin Yılın Kulakları: Uygu-Bilgisayar Destekli İstihbarat”, *Jeoekonomi* Cilt 1, Sayı 1, İlkbahar 1999

İNAN, Şükrü, “Yeni bir Bilim Dalı Olarak Jeoekonomi”, **Uludağ Üniversitesi I. Ulusal Genç Bilim Adamları Sempozyumu**, Uludağ Üniversitesi Kültür Yayınları, No: 7, Cilt II, 2004

İNAN, Şükrü, “Geoeconomic Policies for Regional Development: Turkey as a Catalyst for Easten Europe”, *Ekonomika*, No: 69, 2005

İNAN, Şükrü, “Pan-Bölge Kuramından Jeoekonomik Gerçekliğe”, **Uludağ Üniversitesi II. Ulusal Genç Bilim Adamları Sempozyumu**, Uludağ Üniversitesi Kültür Yayınları, No: 12, 2006

LUTTWAK, Edward, "From Geopolitics to Geoeconomics: Logic of Conflict, Grammar of Commerce" *The National Interest*, No 20, 1990

MAMDOUH, V., "Geopolitics in The Nineties: One Flag, Many Meanings", *GeoJournal* 46 (4), 1998, s. 239

MERCILLE, Julien, "The Radical Geopolitics of US Foreign Policy: Geopolitical and Geoeconomic Logics of Power", *Political Geography*, 27, 2008

O'HARA, S. and HEFFERNAN, M., "From Geo-strategy to Geoeconomics: The 'Heartland' and British Imperialism Before and After MacKinder", *Geopolitics*, 11(1), 2006

SIDAWAY, James D. "Asia–Europe–United States: The Geoeconomics of Uncertainty", *Area*, Volume 37, Issue 4, December 2005

SPARKE, Matthew, "Excavating The Future In Cascadia: Geoeconomics And The Imagined Geographies Of A Cross-Border Region", *BC Studies*, 127, 2000

TOAL, G. Ó., "At the End of Geopolitics? Reflections on a Pluralizing Problematic at the Century's End", *Alternatives: Social Transformation and Humane Governance* 22, 1, 1997

İnternet Kaynakları

DOROGİN, V. F., "Maritime Activity and Russia's Geoeconomic Revival", *Military Thought*, Vol:12, Issue:3, East View Publications, 2003
<http://findarticles.com/p/articles/mim0JAP/is312/ai110620091>, (erişim 16.06.2004)

КОЧЕТОВ, Эрнест, "Образовательная сфера: необходимость введения новых дисциплин", <http://www.wpec.ru/text/200812181539.htm>, (erişim 18.12.2008)

КОЧЕТОВ, Эрнест, "Геоэкономика и стратегия России" (письмо-отклик на статью Президента России Д.А. Медведева 'Россия, вперед!'), <http://viperson.ru/wind.php?ID=590361&soch=1>, (erişim 15.09.2009)